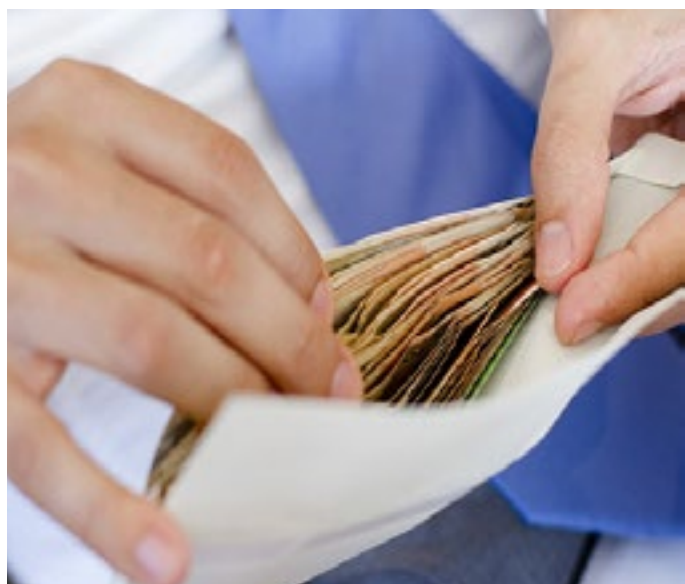

ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

І квартал 2016 року

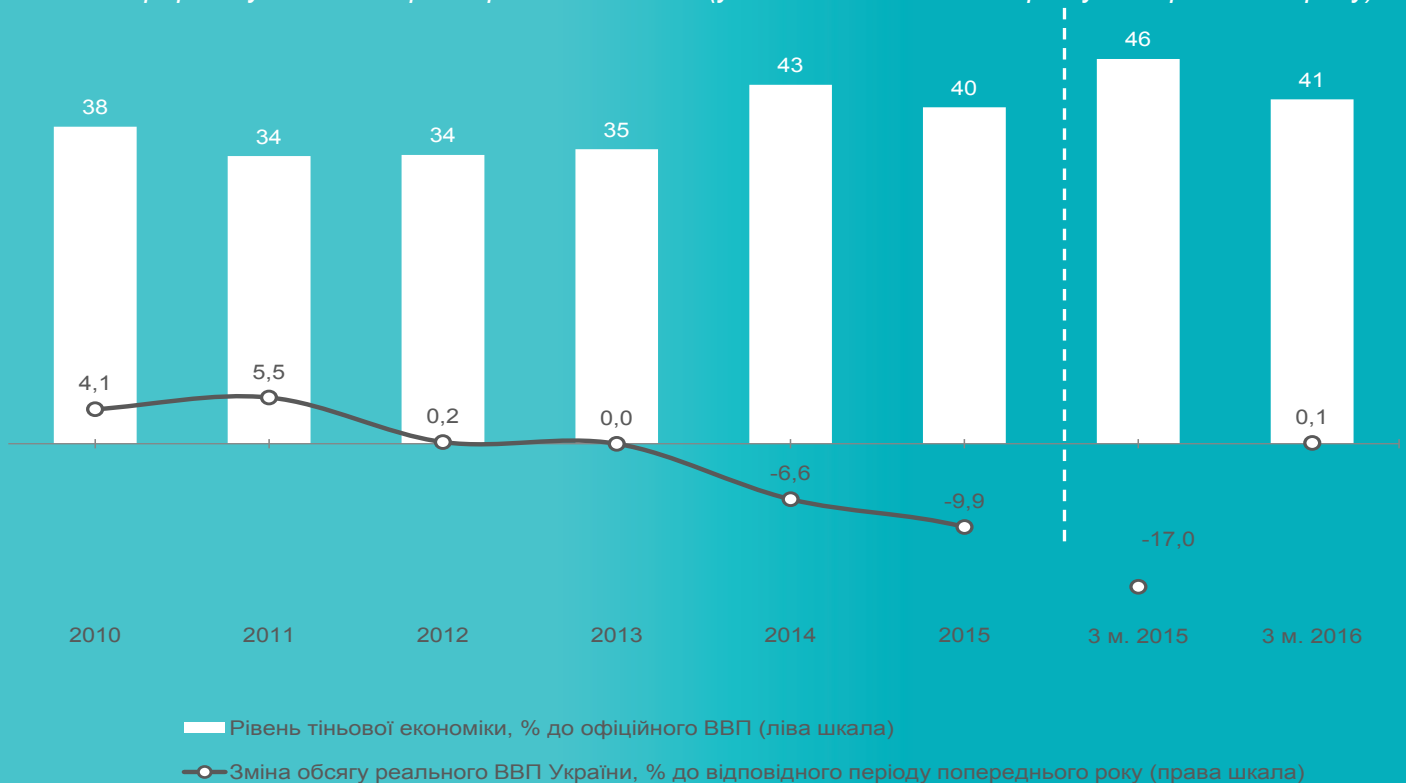
1.	ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ У І КВАРТАЛІ 2016 РОКУ	3
2.	ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ	14
3.	БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	18

1. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ У І КВАРТАЛІ 2016 РОКУ

У І кварталі 2016 року рівень тіньової економіки склав 41% від обсягу офіційного ВВП

Упродовж І кварталу 2016 року, незважаючи на те, що економіка України знов пройшла стрес-тестування на стійкість до негативних змін (шоків), тенденція до скорочення рівня тіньової економіки, започаткована у другій половині 2015 року, збереглась. За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку у І кварталі 2016 року рівень тіньової економіки склав 41% від офіційного ВВП, що на 5 в.п. менше порівняно з показником відповідного періоду 2015 року.

Рис. 1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до відповідного періоду попереднього року)

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку на основі Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки (затверджені наказом Мінекономіки від 18.02.2009 № 123).

Детінізація стала результатом:

- зміцнення макроекономічної стабільності (інфляція за І квартал склала 1,5% проти 20,3% за відповідний період у 2015 році; девальвація обмінного курсу гривні при цьому становила 12,6% порівняно зі зростання її рівня у 1,5 рази у І кварталі 2015 року);
- поліпшення бізнес-клімату внаслідок продовження політики дерегуляції, підвищення ефективності управління державним сектором економіки та його оптимізації;
- поступового відновлення та формування нових міжгалузевих зв'язків в економіці;

- здійснення важливих кроків з легалізації доходів (зниження ЄСВ до 22%).

Разом з тим процеси детінізації стримувались низкою проблем, які негативно позначилися на показниках економічного розвитку країни в цілому. Це, зокрема:

- триваюче скорочення обсягів кредитування корпоративного сектору на тлі високої вартості залучення кредитних ресурсів (*станом на кінець березня 2016 р. порівняно з даними на кінець березня 2015 р. кредити, надані корпоративному сектору, скоротилися на 9,6%*);
- несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура (січень-лютий 2016 року став періодом досягнення цінового дна на ключових товарних ринках вітчизняного експорту);
- чергове загострення міжнародних відносин із країною-основним торговельним партнером внаслідок впровадження РФ нових товарних та транзитних обмежень;
- здорожчанням ресурсів сільськогосподарського призначення та зміною умов спеціального режиму оподаткування ПДВ;
- збереження значних інвестиційних ризиків (в умовах загострення політичної кризи та затримки з отриманням чергового траншу МВФ);
- збереження “можливостей” існування контрабандних операцій, що стали наслідками утворення територій, непідконтрольних владі у ході збройного конфлікту на території країни.

Отже, процес детінізації економіки набуде належної результативності лише у разі створення державою стабільних сприятливих умов для нарощення суб'єктами господарювання економічної активності в легальній економіці завдяки поліпшенню інвестиційного та підприємницького клімату в країні та розбудові такого інституційного середовища, тіньова економічна діяльність для якого стала б неефективною.

Динаміка
рівня тіньової
економіки
за окремими
методами

Усі чотири методи, з використанням яких здійснюється оцінка рівня тіньової економіки, показали зменшення рівня порівняно з I кварталом 2015 року. Зокрема:

за методом збитковості підприємств зменшення рівня тіньової економіки склало 13 в.п. (до 34% від обсягу офіційного ВВП), що, значною мірою відбулося завдяки покращенню фінансової ситуації у ВЕД “Професійна, наукова та технічна діяльність”¹;

монетарний метод показав зменшення рівня тіньової економіки на 6 в.п. (до 29% від обсягу офіційного ВВП);

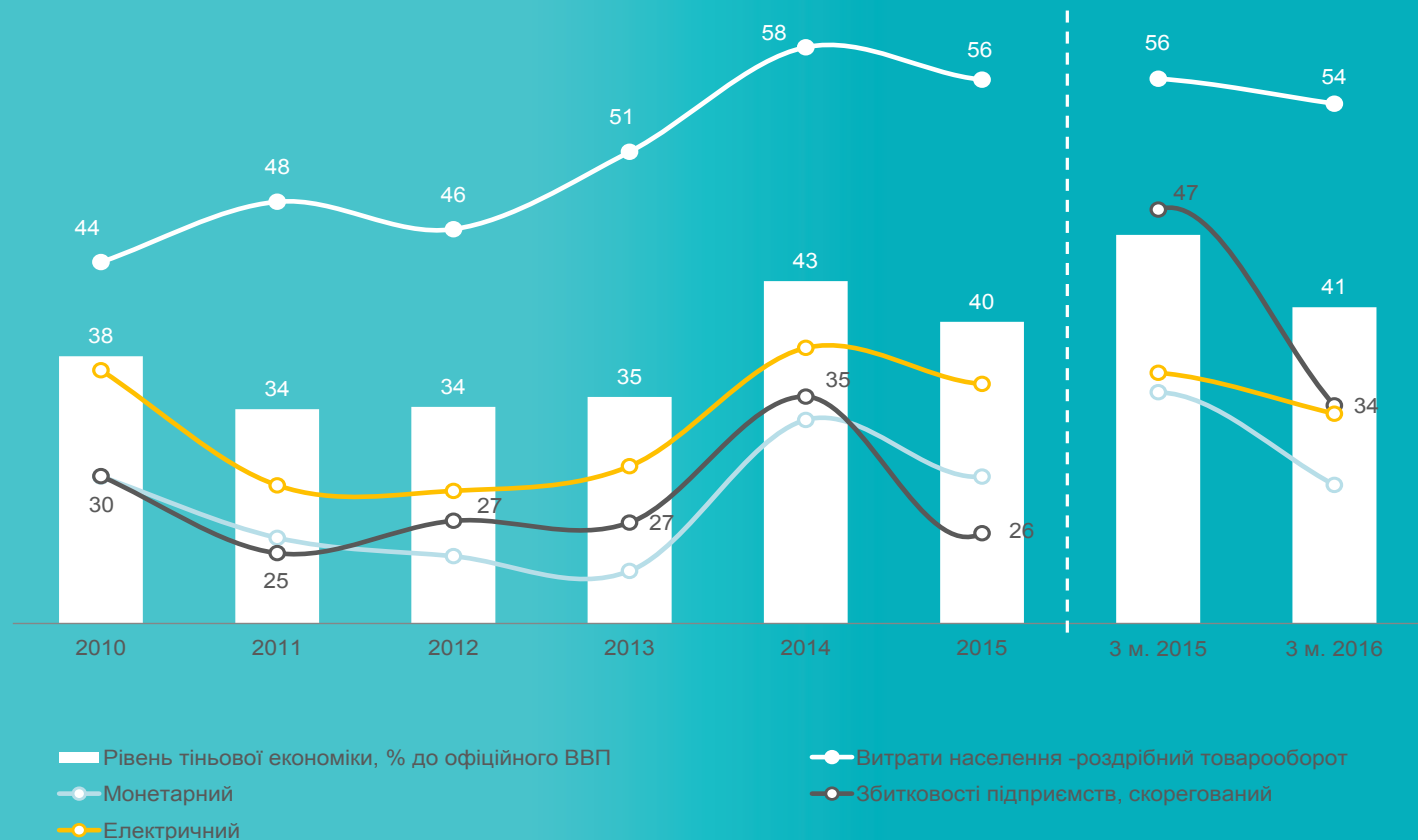
електричний метод зафіксував зменшення рівня тіньової економіки на 3 в.п. (до 34%);

за методом “витрати населення – роздрібний товарооборот” рівень тіньової економіки зменшився на 2 в.п. (до 54%).

¹До цього КВЕД належить група суб'єктів господарювання, основним напрямом діяльності яких є діяльність головних управлінь (хед-офісів).

1. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ У І КВАРТАЛІ 2016 РОКУ

Рис. 2. Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Довідково: кожен метод розрахунку рівня тіньової економіки охоплює певну сферу національної економіки (з відповідно різною часткою в ній нелегального сектору). Тому лише інтегральний показник рівня тіньової економіки є комплексним індикатором, що повною мірою характеризує таке явище, як тіньова економіка.

Показник рівня тіньової економіки, розрахований за методом збитковості підприємств, у І кварталі 2016 року склав 34% від офіційного ВВП, що на 13 в.п. менше, ніж у відповідному періоді 2015 року. Водночас, такий результат значно мірою був отриманий завдяки покращенню фінансового результату діяльності підприємств ВЕД "Професійна, наукова та технічна діяльність" на тлі збільшення тарифів на газ, що, у свою чергу, обумовило підвищення обсягу прибутку суб'єктів господарювання за підсумком звітного періоду.

Крім того, слід зважати на те, що І квартал 2015 року був роком безпрецедентного зростання рівня тіньової економіки, оціненого за методом збитковості підприємств, спричиненого зневірою суб'єктів господарювання у покращення економічної та політичної ситуації на тлі поширення цінових та девальваційних шоків, а також збереження у той час напруженої ситуації на сході країни. Тобто, суттєве скорочення рівня тіньової економіки у І кварталі 2016 року за методом збитковості підприємств пояснюється також дією чинника високої бази порівняння.

Рівень тіньової економіки, розрахований за методом збитковості підприємств, у І кварталі 2016 року склав 34% від рівня офіційного ВВП

1. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ У І КВАРТАЛІ 2016 РОКУ

Довідково: відповідно до методології розрахунку за методом збитковості підприємств тенденція до зменшення рівня тіньової економіки формується в умовах збільшення обсягів прибутку або скорочення обсягів збитку суб'єктів господарювання.

При цьому слід зазначити, що функціонування в умовах ведення збройного конфлікту на території країни (наслідками якого стали утворення територій, непідконтрольних владі, поряд зі зростанням кількості випадків вчинення економічної контрабанди; руйнування та зупинка виробничих потужностей; розрив логістичних зв'язків) сформувало об'єктивні причини для зростання збитковості суб'єктів господарювання. Зазначене стосується, насамперед, добувної промисловості та деяких галузей переробної промисловості (металургійне виробництво, виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, виробництво харчових продуктів).

Рівень тіньової економіки, оцінений за цим методом, слід розглядати виключно як орієнтир зміни тенденцій тіньової економіки у короткостроковому періоді, а не самого обсягу.

Утримання відносної макроекономічної стабільності на тлі поступового відновлення та формування нових міжгалузевих зв'язків в економіці сприяли активізації виробничої діяльності, що, у свою чергу, обумовило поступове покращення фінансового результату діяльності підприємств (завдяки значному скороченню рівня збитків, отриманих підприємствами) поряд зі скороченням рівнів тіньової економіки у ВЕД.

Довідково: у цілому за підсумком I кварталу 2016 року порівняно з відповідним періодом 2015 року скорочення збитків (на 69,3%) значно перевищило зменшення прибутків (на 20,7%). Як результат, негативний фінансовий результат діяльності підприємств був сформований на суттєво нижчому порівняно з I кварталом 2015 року ("-" 58,6 млрд. грн. проти "-" 385,9 млрд. грн. відповідно)².

Рис. 3. Динаміка рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств, у % до рівня офіційного ВВП

² Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь.

1. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ У І КВАРТАЛІ 2016 РОКУ

При цьому отримання значних збитків підприємствами (поряд з “уходом” в тінь) обумовлювалось дією суто економічних чинників, які чинили дестимулюючий вплив на показники економічного розвитку країни в цілому і стримували процеси детінізації (стор. 4).

Тенденція до зменшення рівня тіньового сектору за підсумком I кварталу 2016 року порівняно з відповідним періодом 2015 року спостерігалася в усіх основних агрегованих ВЕД (за виключенням ВЕД “Сільське, лісове та рибне господарство”³): у будівництві – на 13 в.п., в оптовій та роздрібній торгівлі – на 12 в.п., у транспорті – на 11 в.п., у переробній промисловості та у ВЕД “Фінансова та страхова діяльність” та ВЕД “Операції з нерухомим майном” – на 8 в.п. у кожному з ВЕД, у добувній промисловості – на 6 в.п., у ВЕД “Операції з нерухомим майном” – на 5 відсоткових пунктів.

При цьому розподіл сфер діяльності за величиною частки тіньового сектору порівняно з аналогічним періодом 2015 року не змінився. Найбільший рівень “тіні”, як і раніше, спостерігався у добувній промисловості і розробленні кар’єрів (60% від рівня офіційного ВДВ даної галузі), що, як і раніше, обумовлено, насамперед, високим рівнем монополізації ринку, а також тим, що частина підприємств даного ВЕД знаходиться на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження.

Найменший рівень “тіні” традиційно показав ВЕД “Сільське, лісове та рибне господарство” (10% від рівня офіційного ВДВ даної галузі).

Рівень тіньової економіки за видами економічної діяльності за методом збитковості підприємств

Рис. 4. Рівень тіньової економіки за видами економічної діяльності, % від офіційного обсягу ВДВ відповідного виду економічної діяльності

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя, частини зони проведення АТО
Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

³ Без урахування рослинництва, тваринництва та змішаного сільського господарства, які відслідковуються у річній звітності.

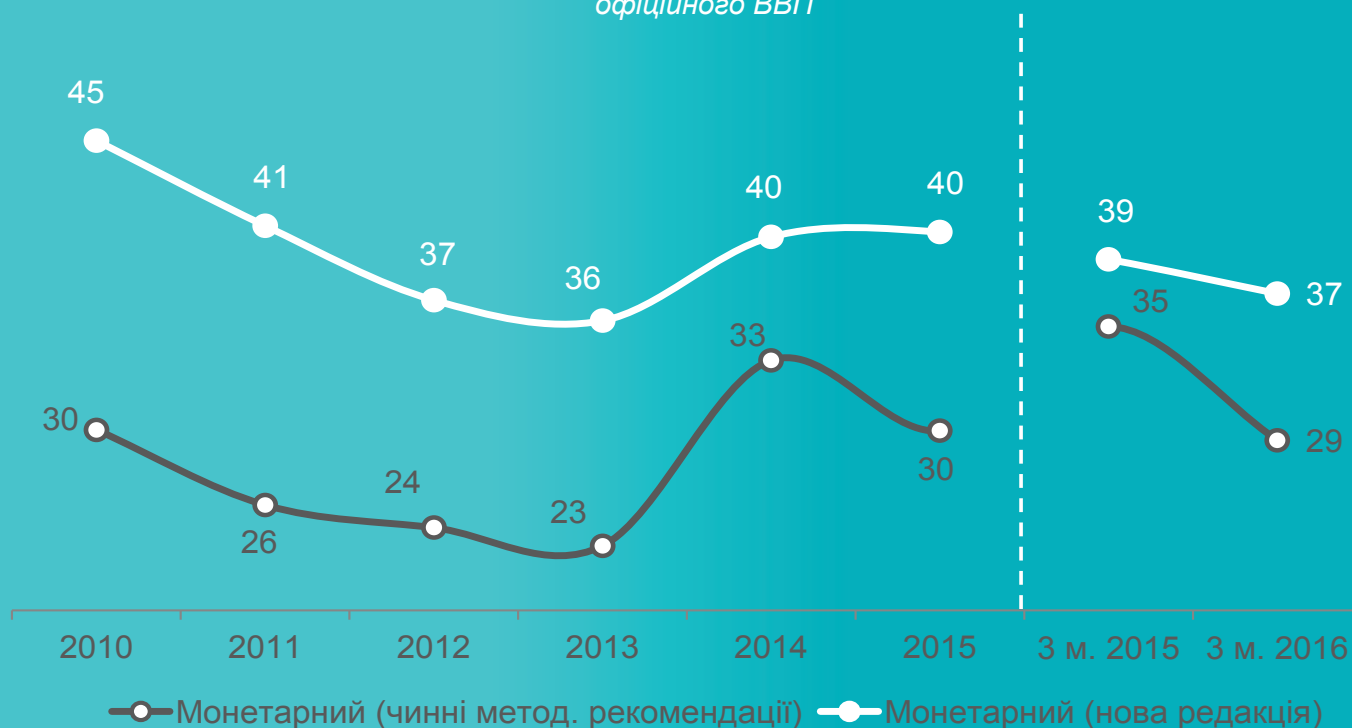
1. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ У І КВАРТАЛІ 2016 РОКУ

Рівень тіньової економіки, розрахований за монетарним методом, у I кварталі 2016 року склав 29%

РІВЕНЬ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ, РОЗРАХОВАНИЙ З ВИКОРИСТАННЯМ МОНЕТАРНОГО МЕТОДУ, скоротився порівняно з показником I кварталу 2015 року на 6 в.п. до 29% від ВВП. Це відбулося в умовах проведення НБУ операцій з розміщення депозитних сертифікатів НБУ (під 19-20% річних) та регулювання у такий спосіб обсягу ліквідної грошової маси.

Разом з тим, необхідно зазначити, що більш адекватну, на наш погляд, оцінку рівня тіньової економіки (зменшення порівняно з відповідним періодом 2015 року на 2 в.п. до 37% у I кварталі 2016 року) показав удосконалений Мінекономрозвитку монетарний метод, методологічні положення розрахунку за яким наразі апробуються.

Рис. 5. Рівень тіньової економіки за чинною та удосконаленою редакцією монетарного методу, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку

Довідково: монетарний метод удосконалено шляхом внесення таких змін: за базовий рік прийнято умовний рік, в якому всі операції здійснюються на безготівковій основі. Як наслідок, обсяг готівкових коштів дорівнює “нулю” ($M0b = 0$), й, відповідно, рівень тіньової економіки також є нульовим. За таких умов будь-яке збільшення обсягу готівки створює потенційні можливості для розвитку тіньової економіки;

з методичних положень розрахунку рівня тіньової економіки за монетарним методом виключено модифікований метод (який згідно з чинною редакцією Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки є складовою частиною монетарного методу).

За даними Нацбанку станом на 01.04.2016 залишки готівкових коштів в обігу поза депозитними корпораціями зменшилися на 5,3% у річному обчисленні (тоді як станом на 01.04.2015 вони зросли на 6,0%). Це, у свою чергу, обумовило зменшення питомої ваги готівки в грошовій масі з 27,8% станом на 01.04.2015 до 26,8% станом на 01.04.2016 (28,4% станом на 01.01.2016), що може бути свідченням поступового скорочення обсягів операцій, законність яких неможливо проконтролювати.

Крім того, у зазначений період продовжувалось спостерігатися зниження попиту населення на іноземну валюту. Так, у січні-березні 2016 року обсяги продажу населенням готівкової іноземної валюти (639,7 млн. дол. США в еквіваленті) перевищили обсяги її купівлі на 521,1 млн. дол. США в еквіваленті (у відповідному періоді 2015 року обсяги продажу та купівлі готівкової іноземної валюти становили 453,0 та 216,8 млн. дол. США в еквіваленті відповідно).

Найбільший рівень тіньової економіки традиційно показав метод “ВИТРАТИ НАСЕЛЕННЯ – РОЗДРІБНИЙ ТОВАРООБОРОТ” – 54% від обсягу офіційного ВВП, що менше на 2 в.п. порівняно з показником I кварталу 2015 року. Тенденція до скорочення обсягів витрат населення на товари, що реалізуються у “тіні”, засвідчується перевищенням темпів зростання обсягів продажу населенню споживчих товарів у легальному секторі (на 14,3% порівняно з обсягом січня-березня 2015 року) над темпами зростання скорегованих грошових витрат населення на придбання споживчих товарів (+13,1% відповідно).

Скорочення рівня тіньової економіки за цим методом відбулося на тлі поступового поштовху споживчого попиту в умовах зменшення темпів падіння реальної заробітної плати (6,8% у січні-березні 2016 року порівняно з 20,1% падіння у відповідному періоді 2015 року) поряд зі збереженням значних обсягів заборгованості з виплати заробітної плати та зростанням тарифів на електроенергію.

Рівень тіньової економіки за методом “витрати населення – роздрібний товарооборот” у I кварталі 2016 року склав 54%

Довідково: слід зауважити, що у березні 2016 року вперше з квітня 2014 року відбулося зростання реальної (з урахуванням інфляції) заробітної плати – на 1,6% до відповідного місяця 2015 року (у березні 2015 р. – падіння на 24,6%). Зазначена динаміка зумовлена сповільненням інфляційної хвилі, підвищенням мінімальної заробітної плати з 01.09.2015⁴ та зменшенням ставки ЄСВ⁵.

Загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати станом на 01.04.2016 становила 1949,0 млн. грн. порівняно з 1617,0 млн. грн. станом на 01.04.2015.

Слід також зазначити, що зменшення рівня тіньової економіки за цим методом відбувається в умовах застосування зменшеної ставки ЄСВ у розмірі 22% (з грудня 2015 року) поряд зі зростанням максимальної бази нарахування (з 17 до 25 мінімальних заробітних плат) та скасуванням ЄСВ, що утримується із заробітної плати робітників (фізичних осіб). Отже,

⁴ Підвищення на 13,1% відповідно до Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2015 рік” (від 17.09.2015 № 704-VIII).

⁵ Зменшення ставки ЄСВ до 22% відповідно до Закону України “Про внесення змін до Податкового Кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році” (від 24.12.2015 № 909-VIII).

можна говорити про справдження позитивних очікувань щодо сприяння змінам, внесеним у Закон України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування” в частині справляння ЄСВ, процесам детінізації.

Довідково: у попередній моделі нарахування ЄСВ діяло більше 70 ставок (від 33,2% до 49,7%) для 52 класів професійного ризику виробництва (середньозважена ставка у розмірі 41%), максимальна величина бази – 17 розмірів прожиткового мінімуму.

З метою більш детальної оцінки впливу від зниження ставки ЄСВ на поведінку підприємств НБУ у II кварталі 2016 року до переліку питань щодо ділових очікувань підприємств було додане відповідне запитання, за результатами якого з’ясувалося, що більше половини підприємств спрямували вивільнені від зниження ставки ЄСВ кошти на підвищення заробітних плат. Підприємства, які не підвищили заробітні плати, зекономлені кошти спрямували на фінансування поточної виробничої діяльності. Чверть з опитаних підприємств взагалі не відчула економії коштів від зниження ставки ЄСВ⁶.

При цьому необхідно зазначити, що, на наш погляд, удосконалений Мінекономрозвитку метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” (так само, як і удосконалений монетарний метод) виявився більш релевантним реакції суб’єктів господарювання на зниження ЄСВ, показавши зменшення рівня тіньової економіки на 4 в.п. до 56%.

Довідково:

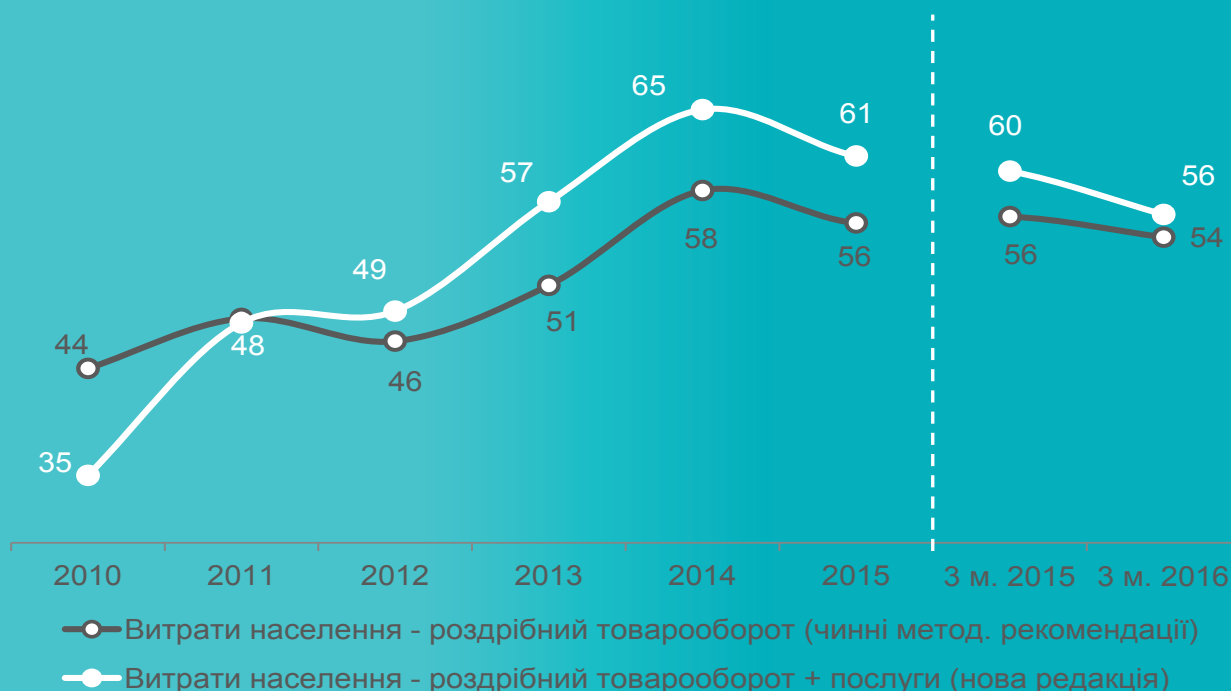
метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” удосконалено шляхом:

дооцінки обсягів “тіньових” комерційних послуг, що надаються населенню суб’єктами господарювання;

включення у розрахунок обсягу продажу домогосподарствами сільськогосподарської продукції на неформальних ринках.

⁶ Інфляційний звіт. – НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34754671>.

Рис. 6. Рівень тіньової економіки за чинною та удосконаленою редакцією методу “витрати населення – роздрібний товарооборот”, % від обсягу офіційного ВВП

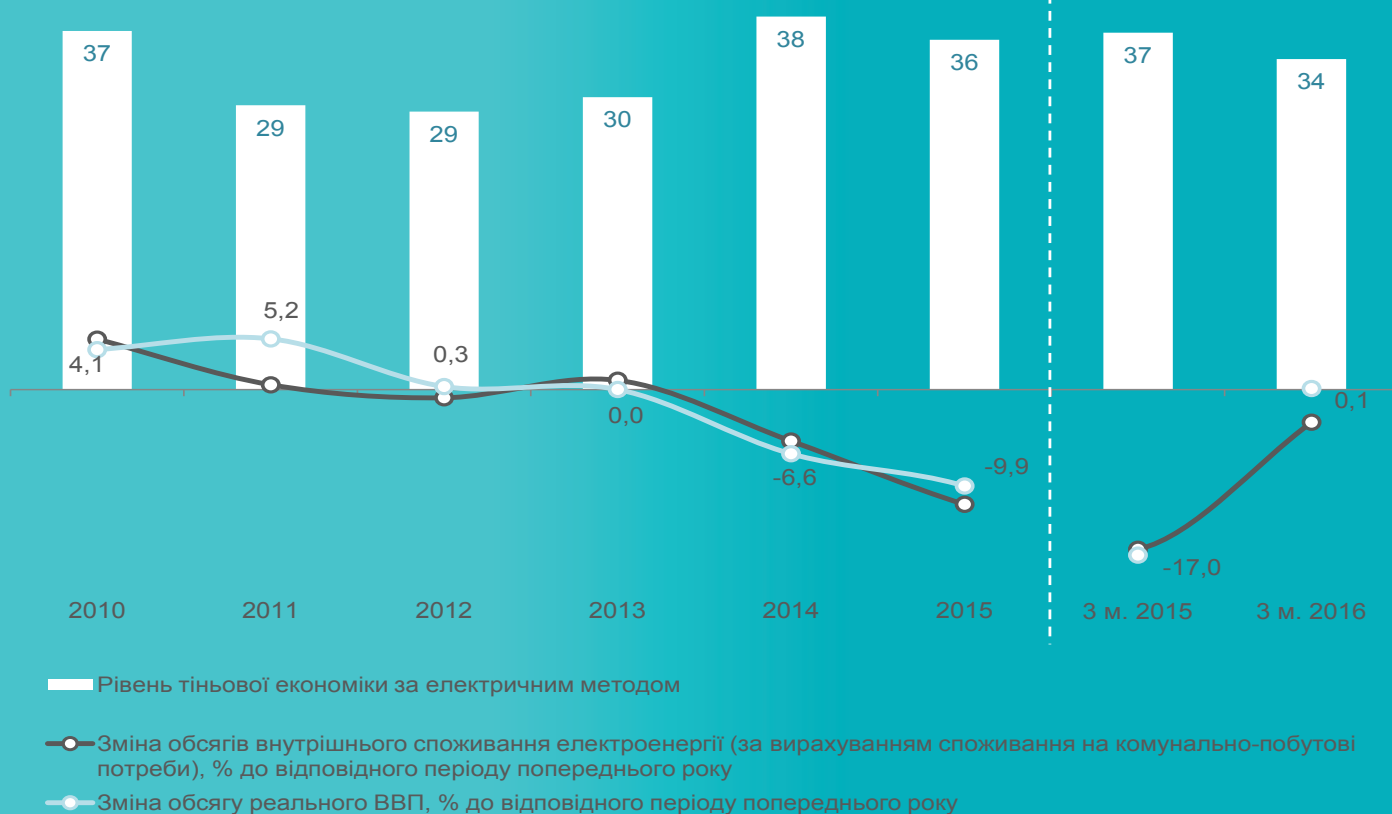
Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Рівень тіньової економіки за електричним методом у I кварталі 2016 року склав 34%

Рівень тіньової економіки, розрахований **ЗА ЕЛЕКТРИЧНИМ МЕТОДОМ**, зменшився порівняно з відповідним періодом 2015 року на 3 в.п. і склав у I кварталі 2016 року 34% від рівня офіційного ВВП. Це стало результатом отримання за підсумком січня-березня 2016 року приросту обсягу реального ВВП (на 0,1% відносно обсягу у січні-березні 2015 року) при скороченні обсягу внутрішнього споживання електроенергії, за вирахуванням споживання на комунально-побутові потреби (на 3,4% відповідно). При цьому слід визнати, що отримане зниження рівня тіньової економіки за цим методом є одним з наслідків дотримання суб'єктами господарювання та населенням цілеспрямованої політики щодо раціонального та економного використання енергетичних ресурсів в умовах підвищення тарифів на електроенергію та газ.

Довідково: методологія розрахунку рівня тіньової економіки за електричним методом полягає в порівнянні приросту внутрішнього споживання електроенергії, скоригованого на коефіцієнт рівня НТП, досягнутого у реальному секторі економіки при споживанні всіх видів ПЕР, з приростом ВВП: якщо має місце перевищення приросту (менше падіння) внутрішнього споживання електроенергії над приростом (падінням) ВВП – вважається, що електроенергія спрямовується на виробництво у тіньовому секторі.

Рис. 7. Рівень тіньової економіки за електричним методом, у % до офіційного ВВП

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку

Системні фактори тінізації національної економіки

Одна з головних загроз, які несе в собі тіньова економіка, полягає у спотворенні законів ринку, а, отже, основ побудови збалансованої економічної системи, спричиняючи блокування дієвості інструментів і механізмів управління соціально-економічним розвитком країни. Тому зусилля Уряду країни мають концентруватись на запровадженні заходів, спрямованих на мінімізацію впливу системних чинників тінізації економіки, які залишаються актуальними, а саме:

- НИЗЬКА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНСТИТУЦІЙНИХ ОСНОВ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ЕКОНОМІКИ;

Довідково: відповідно до Звіту про Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК) 2015/2016 саме ефективність державних та суспільних установ (поряд з макроекономічним середовищем) залишається одним з найбільших конкурентних "провалів" економіки України (130 місце серед 140 країн). Надзвичайно низька позиція у рейтингу за даним субіндексом свідчить про те, що адміністративні та правові умови, в яких діють суб'єкти господарювання, залишаються несприятливими через незмінно високий рівень корупції, відсутність ефективної судової системи та

належного захисту прав власності. Зазначені чинники негативно впливають не лише на бізнес-клімат в країні, а й на довіру суспільства до держави у цілому.

За рівнем захисту прав власності Україна знаходиться на 132 місці у ГІК 2015/2016, за рівнем захисту прав інтелектуальної власності – на 120 місці.

- **ВИСОКИЙ РІВЕНЬ КОРУПЦІЇ;**

Довідково: за даними рейтингу “Індекс сприйняття корупції 2015” за рівнем корупції Україна посідає 130 місце із 168 країн.

ДОДАТОК А

ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ

2. ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ

З метою усунення адміністративно-регуляторних бар'єрів, які стримують діяльність суб'єктів господарювання, упродовж I кварталу 2016 року органами державної влади вживалися заходи за наступними напрямками:

– СПРОЩЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ДЕРЕГУЛЯЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:

впроваджено європейські підходи до комунікації та співпраці держави і бізнесу, передбачено обов'язковість проведення консультацій з представниками бізнесу під час розробки проектів регуляторних актів та здійснення аналізу регуляторного впливу, запроваджено обов'язковість проведення розробниками проектів регуляторних актів економічного аналізу вигод та витрат, а також М-Тесту (*15.03.2016 набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1151 “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 р. № 308”*);

реформовано систему контролю за концентраціями суб'єктів господарювання (*відповідно до рекомендацій ОЕСР, Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародної конкурентної мережі*);

започатковано реформу митниць ДФС із залученням міжнародних компаній (радників), що мають успішний досвід у сфері реформування митниць в ЄС, для надання ДФС консультаційних послуг (*розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 267-р “Про схвалення Концепції залучення компаній (радників) до реформування митниць Державної фіскальної служби”*);

– ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ СЕКТОРОМ ЕКОНОМІКИ:

розпочато процес запровадження європейської системи управління фіскальними ризиками державних підприємств з урахуванням пропозицій та рекомендацій європейських та міжнародних партнерів України (*відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 № 90 “Про внесення змін до Положення про Міністерство фінансів України” у структурі Мінфіну створено управління фіскальних ризиків, на яке покладаються завдання з методологічного забезпечення управління фіскальними ризиками, пов'язаними із діяльністю підприємств державного сектору економіки, проведення моніторингу їх фінансово-господарської діяльності та визначення впливу фіскальних ризиків, пов'язаних з їх діяльністю, на показники держбюджету; проведення бенчмаркінгу показників фінансово-господарської діяльності підприємств, з якими пов'язані найбільші фіскальні ризики*);

– РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ:

визначено вимоги до функціонування електронної системи закупівель, процедуру проведення авторизації електронних майданчиків, умови підключення та випадки відключення електронних майданчиків від електронної системи закупівель, вимоги до електронних майданчиків та відповідальність операторів авторизованих електронних майданчиків (*постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 166 “Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків”*);

відбулося приєднання України до Угоди СОТ про державні закупівлі (*Закон України від 16.03.2016 № 1029-VIII*);

у рамках реформування системи публічних закупівель Мінекономрозвитку затверджено:

2. ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ

Порядок визначення предмета закупівлі (наказ Мінекономрозвитку від 17.03.2016 № 454, зареєстровано в Мін'юсті від 25.03.2016 № 448/28578);

Порядок розміщення інформації про публічні закупівлі (наказ Мінекономрозвитку від 18.03.2016 № 477, зареєстровано в Мін'юсті від 25.03.2016 № 447/28577);

форми документів у сфері публічних закупівель (наказ Мінекономрозвитку від 22.03.2016 № 490, зареєстровано в Мін'юсті від 25.03.2016 № 4498/28579);

Примірне положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб) (наказ Мінекономрозвитку від 30.03.2016 № 557);

– ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ:

започатковано процес впровадження у національне законодавство Рекомендації FATF та положення Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом, реалізуються заходи, спрямовані на мінімізацію ризиків використання фінансової системи для вчинення дій з фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення (постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 11.02.2016 № 103 “Про схвалення План заходів на 2016 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”);

– ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ УКРАЇНИ У БОРЬБІ З КОНТРАБАНДОЮ І КОРУПЦІЄЮ НА МИТНИЦІ, ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ РОБОТИ:

започатковано співробітництво між Урядом України та:

Урядом Румунії у сфері спільного патрулювання українсько-румунського державного кордону з метою встановлення режиму ефективного контролю за перетинанням державного кордону України та його охороною у разі виникнення як зовнішніх, так і внутрішніх загроз державній безпеці, забезпечення надійного перекриття каналів проникнення в Україну нелегальних мігрантів, контрабандних товарів, наркотичних засобів, запобігання іншій протиправній діяльності (розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 82-р “Про підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про спільне патрулювання українсько-румунського державного кордону”);

Урядом Кайманових островів у сфері обміну податковою інформацією з Каймановими островами (включеними до Переліку офшорних зон) з метою розкриття інформації, що належить банкам чи іншим фінансовим установам, щодо майнової участі в капіталі юридичних осіб (структури власності), а також інформації про доходи, які отримані резидентами України на Кайманових островах (розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 86-р “Про підписання Угоди між Урядом України та Урядом Кайманових островів про обмін інформацією з податкових питань”).

Радою Міністрів Боснії і Герцеговини з метою створення договірно-правової бази двостороннього співробітництва у митній сфері (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 № 169-р “Про підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Радою Міністрів Боснії і Герцеговини про взаємну допомогу в митних справах”);

2. ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ

– БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ ТА ОЧИЩЕННЯ ВЛАДИ:

удосконалено систему накладення арешту на активи, здобуті злочинним шляхом, та проведення їх спеціальної конфіскації (*Закон України від 18.02.2016 № 1019-VIII “Про внесення зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації”*);

удосконалено відповідно до міжнародної практики порядок повернення активів та управління активами, що отримані у результаті корупційних та інших злочинів, (*Закон України від 18.02.2016 № 1021-VIII “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення засад діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів”*);

започатковано роботу електронної системи подання та оприлюднення декларацій високопосадовців (*Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру у 2016 році” (від 15.03.2016 № 1022-VIII)*);

започатковано процес створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи “Прозорий бюджет” з метою підвищення ступеня підзвітності Уряду громадянам з питань складення, розгляду, затвердження, виконання державного та місцевих бюджетів, а також контролю за їх виконанням. Зазначене забезпечуватиметься шляхом публікації документів та інформації, пов’язаних із складенням бюджету, його затвердженням, виконанням та показниками ефективності управління (*постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 92 “Про схвалення Концепції створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи “Прозорий бюджет”*);

утворено:

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (*постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 104*);

Державне бюро розслідувань (*постанова Кабінету Міністрів України від 29.02.2016 № 127*);

Національне агентство з питань запобігання корупції (*постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 118*). Агентством спільно з представниками громадськості та експертного середовища наразі ведеться робота з підготовки нормативно-правової бази, зокрема, в частині: захисту осіб, що повідомляють про порушення вимог антикорупційного законодавства, отримання та обробки повідомлень про корупцію, та взаємодії зі структурними підрозділами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням вимог та обмежень, передбачених антикорупційним законодавством;

розпочато процес формування Комісії з питань Вищого корпусу державної служби (*постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 243 “Про затвердження Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби”*).

ДОДАТОК Б

БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

3. БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

З метою посилення боротьби з тіньовою економічною діяльністю, корупційними проявами у січні-березні 2016 року органами виконавчої влади здійснювалися наступні заходи.

Протягом I кварталу 2016 року Держфінінспекцією України⁷ та її територіальними органами проведено загалом 673 контрольні заходи (в тому числі 448 планових та 188 позапланових ревізій та перевірок), з яких 595 ревізій певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності та перевірок державних закупівель. Порушення фінансово-господарської дисципліни виявлено на 583 підприємствах, в установах і організаціях.

Загалом протягом січня-березня 2016 року на 548 підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності виявлено порушення, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, на загальну суму понад 623,5 млн. грн., з них при використанні державних ресурсів – на суму 418,2 млн. грн., комунальних ресурсів – на суму 184,8 млн. гривень.

У ході реалізації контрольних заходів, спрямованих на здійснення державного контролю відповідно до вимог, визначених законами України, нормативно-правовими актами Президента та Уряду, встановлено фінансових порушень при використанні бюджетних ресурсів, що призвели до втрат, загалом на 377,8 млн. грн., з яких майже 217,9 млн. грн. (близько 58 %) – кошти державного бюджету.

За результатами проведених ревізій незаконне і нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей, їх недостачі встановлено на 527 об'єктах контролю на загальну суму понад 317,8 млн. грн. (або 51% від загальної суми виявлених порушень, що призвели до втрат). У бюджетних установах і організаціях виявлено незаконне і нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей та їх недостачі на суму майже 152,3 млн. грн., або близько 48 % від загальної суми виявлених таких порушень.

Внаслідок реалізації товарів, робіт і послуг за заниженими цінами, безоплатного надання в оренду майна тощо бюджетами усіх рівнів, бюджетними установами та організаціями, а також підприємствами втрачена можливість отримати належні доходи в сумі майже 305,7 млн. грн. (49% від загального обсягу установлених втрат).

Найбільш масштабними та розповсюдженими фінансовими порушеннями, які призвели до втрат ресурсів, були:

- ненарахування та неперерахування державними та комунальними підприємствами частини прибутку до бюджету – 143,8 млн. грн.;
- незаконні витрати внаслідок оплати завищеної вартості виконаних робіт та/або наданих послуг, а також зайві виплати внаслідок завищення кількості чи вартості придбаних товарів – 77,4 млн. грн.;
- ненарахування і неперерахування (неповне перерахування) надходжень до загального та спеціального (крім спецфонду бюджетних установ) фондів бюджету – 51,8 млн. грн.;
- реалізація суб'єктами господарювання товарів, робіт чи послуг безоплатно або за заниженими цінами – 42,4 млн. грн.;

⁷ Джерело: офіційний сайт Державної фінансової інспекції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/128466>.

3. БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

- ліквідація (знищення, розбирання) майна, проведена всупереч законодавству – 34,8 млн. грн.;

- втрата активів через списання дебіторської заборгованості (в тому числі по штрафних санкціях) – 33,7 млн. грн.;

- проведення незаконних (зайвих) виплат по заробітній платі – понад 33,5 млн. грн.;

- нецільові витрати – майже 27 млн. грн.;

- незаконне відчуження майна – понад 22 млн. грн.;

- недостачі коштів та матеріальних цінностей – майже 18,1 млн. грн.;

- зайве виділення (отримання) коштів юридичним особам, одержувачам внаслідок завищення відповідних розрахунків або які не мали права на їх отримання чи при відсутності потреби – 15,3 млн. грн.;

- сплата внесків до державних цільових фондів по незаконних сумах по оплаті праці або за завищеною ставкою збору – понад 15,2 млн. грн.;

- списання коштів на видатки/витрати без отримання товарів, робіт чи послуг або в обсягах, вищих від їх фактичної вартості – майже 14,2 млн. грн.;

- безпідставне покриття витрат фізичних або юридичних осіб при відсутності в обліку дебіторської заборгованості – 14,1 млн. грн.;

- покриття за рахунок загального фонду кошторису витрат спеціального фонду (без відновлення касових видатків загального фонду) – понад 14 млн. грн.;

- понаднормове списання по обліку матеріальних цінностей, що відсутні в наявності – майже 6,8 млн. грн.;

- недоотримання суб'єктами господарювання належних надходжень за майно, надане у користування, оренду – 4,7 млн. гривень.

Органами Держфінінспекції вжито заходів, завдяки яким у січні-березні 2016 року забезпечено: відшкодування і поновлення незаконних, нецільових витрат та недостач на суму понад 140,6 млн. грн. (з яких 63,6 млн. грн. – за порушеннями, виявленими у попередніх періодах), у тому числі бюджетних коштів – на суму 116,8 млн. гривень.

За результатами аналізу державних закупівель (без виходу на об'єкт контролю шляхом запиту документів) органами Держфінінспекції протягом звітного періоду попереджено порушень у сфері державних закупівель на загальну суму 815,0 млн. грн., з них відмінено конкурсні торги на загальну суму 696,9 млн. грн. та розірвано укладених договорів на 118,1 млн. гривень.

За результатами проведених контрольних заходів загалом органами Держфінінспекції подано 505 пропозицій щодо застосування фінансових санкцій до порушників фінансово-бюджетної дисципліни, з яких застосовано 336, а саме: у 36 випадках призупинено бюджетні асигнування, у 267 – зупинено операції з бюджетними коштами та 33 об'єктам контролю – розпорядникам бюджетних коштів зменшено бюджетні призначення/асигнування на загальну суму понад 3,7 млн. гривень.

З метою вжиття відповідних заходів до порушників фінансової дисципліни органами

3. БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Держфінінспекції до правоохоронних органів у звітному періоді передано 343 матеріали ревізій та перевірок. Правоохоронними органами у січні-березні 2016 року за матеріалами проведених контрольних заходів розпочато 206 досудових розслідувань. Крім цього, органами Держфінінспекції протягом січня-березня 2016 року в рамках реалізації прав на звернення до суду в інтересах держави пред'явлено 17 позовів до суду щодо відшкодування втрат фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму майже 27,8 млн. гривень. Також ініційовано 74 цивільні позови перед органами прокуратури, об'єктом контролю або його органом управління, іншим державним органом.

За звітний період до Держфінмоніторингу направлено 37 інформацій про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, на суму майже 519,5 млн. гривень. За порушення фінансово-бюджетної дисципліни до адміністративної відповідальності притягнуто майже 1,9 тис. посадових осіб. Загальна сума накладених адміністративних стягнень склала майже 437,5 тис. гривень. До дисциплінарної відповідальності притягнуто 353 посадові особи, з яких 35 – звільнено із займаних посад, до матеріальної – 211 осіб.

Протягом I кварталу 2016 року Державною фіскальною службою України⁸ та її територіальними органами проведено роботу з виявлення суб'єктів мінімізації податкових зобов'язань, які формували фіктивний податковий кредит та надавали його платникам податків реального сектору економіки. У січні-березні 2016 року підрозділами податкового та митного аудиту ДФС проведено понад 4,3 тис. перевірок суб'єктів господарювання (у тому числі 769 планових та 3,6 тис. позапланових перевірок), за результатами яких сума донарахованих грошових зобов'язань, що підлягає погашенню, склала понад 2,0 млрд. гривень.

Органами досудового розслідування ДФС за січень-березень 2016 року розпочато 2375 кримінальних проваджень, у яких закінчено досудове розслідування, направлено до суду з обвинувачувальним актом 222 кримінальні провадження стосовно 245 осіб. Забезпечено відшкодування збитків за закінченими кримінальними провадженнями на суму більше 193,0 млн. гривень.

Для з'ясування причин і обставин вчинення посадовими особами можливих корупційних та інших правопорушень у сфері службової діяльності Головним управлінням власної безпеки та відповідними підрозділами територіальних органів ДФС, на які покладено завдання запобігання корупції, за I квартал 2016 року ініційовано і проведено 850 службових розслідувань і перевірок, за результатами яких до дисциплінарної відповідальності притягнуто 147 посадових осіб, звільнено із займаних посад – 51. З початку року за фактами вчинення посадовими особами ДФС злочинів у сфері службової діяльності правоохоронними органами розпочато 159 кримінальних проваджень.

⁸ Джерело: офіційний сайт Державної фіскальної служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/-pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/>
<http://sfs.gov.ua/diyalnist/-pokazniki-roboti/dosudove-slidstvo/>
<http://sfs.gov.ua/diyalnist/-zapobigannya-proyavam-koruptsiyi-insha-informatsiya-pro/>